

Hav

Kampen for en levende kystkultur

Thorupstrand Kystfiskerlaug og Han Herred Havbåde

Haw. Kampen for en levende kystkultur. Thorupstrand Kystfiskerlaug og Han Herred Havbåde
© Thomas Højrup & Fiskeri- og Søfartsmuseet, Esbjerg

ISBN: 978-87-90982-47-8

Uændret særtryk af artikel p. 95-123 i *Sjæklen – Årbog for Fiskeri- og Søfartsmuseet, Saltvandsakvariet i Esbjerg 2007*, ISBN: 978-87-90982-45-4, ISSN: 0904-1923

Redaktion:
Morten Hahn-Pedersen

Fotos:
Hvor intet andet er angivet, er foto taget af artiklens forfatter

Oversættelse af summary:
Sprog og Data

Produktion:
PE offset A/S, Varde

Særtryk er udgivet i samarbejde med:

Han Herred Havbåde

Slettestrandvej 158, 9690 Fjerritslev
Telefon: +45 99204014, info@havbaade.dk
Website: www.havbaade.dk
Bådebygning: Peter Madsbøll, mobil +45 40274507, peter@havbaade.dk
Forskning og formidling: Kirsten Monrad Hansen, mobil + 45 20700870, pipsen@havbaade.dk

Thorupstrand Kystfiskerlaug:
Thorupstrandvej 267, 9690 Fjerritslev
kystfiskerlaug@privat.dk

Etnologi:
Københavns Universitet, Det Humanistiske Fakultet
Saxo-instituttet, Njalsgade 102, 2300 København S.
Thomas Højrup: hrup@hum.ku.dk

Forside:
Havbåde kølhales ved at blive trullet op på en rulle eller sandbakke, så man kan komme ind under bunden.
Tørvejr og stille er ideelt malervejr på pladsen, hvor der ikke skal megen vind til, at sandet hvirvler.

Bagside:
Når en båds fisk er rensset færdig, fører de unge omhyggeligt regnskab med, hvor mange kasser hver enkelt har klaret.

Thorupstrand Kystfiskerlaug og Han Herred Havbåde

Af Thomas Højrup

Den 26. oktober 2005 vil for eftertiden blive en skelsættende dato i dansk fiskeri. Indtil da var dansk fiskeri baseret på en af staten beskyttet fri fangstret, men denne nat blev det besluttet for fremtiden at basere fiskeriet på privat ejendomsret til Danmarks andel af EU-havets kvoter. Siden da er hovedparten af de danske fiskersamfund svundet ind til en skygge af sig selv, idet kvoterne i stort omfang er blevet overtaget af en stadig mindre, men kapitalstærk, selskabs-ejet flåde af trawlere. I det nordjyske kystfiskerleje Thorupstrand har man imidlertid sat gang i en alternativ udvikling. Her har partsfiskerne taget skæbnen i egen hånd og dannet et laug, hvis formål er at sikre dem fangstrettigheder i fremtiden. Samtidig har Lildstrand, Thorupstrand og Slettestrand sammen dannet en havbådeforening, der gør det muligt at fortsætte vedligeholdelsen og nybygningen af kystens uovertrufne, klinkbyggede havbåde af egetræ.

Prolog

Solen står endnu ude i nordvest, den hænger lavt over klitterne ved Løkken. De kører sydpå ad kystvejen fra efterskolen i Vittrup. Sara skal for første gang med sin kæreste Mads hjem på weekend. Hun ved, at Mads kommer langt oppe vest fra - hvor kragerne for længst er vendt, og mågerne flyver baglæns for ikke at få sand i øjnene, som de siger på skolen. Op forbi Hune, gennem klitplantagerne og langs de flotte kystskrænter mellem Tranum og Slettestrand. Det gamle herresæde Slettegård kontrollerer stadig broen over Sletteå, hvor vejen i gamle dage gik ned til haw og derfra strandlangt til Børglum kloster. Hjortdal kirke ligger som i den skinbarlige middelalder med sit enebærbegroede overdrev

omkring, hvor kreaturerne endnu lige kan anes i tusmørket. Det er utroligt, så hurtigt det mørkner i det tidlige efterår. Der er langt mellem gårdene her, og bedre bliver det ikke efter Kollerup landsby. På vej til Klim Strand føler Sara, at det er godt, hun er med Mads, for så afsides kunne hun ikke tænke sig at færdes selv, og godt at have Mads' mor Karen bag rattet, der kender vejen. Hun hentede og bragte også Mads' storesøster, da hun for et par år siden skulle hjem på weekend fra efterskolen, og Karen kører raskt til.

Et par kilometer fra Klim vrimler det med heste på den ene side af vejen og med får og kreaturer på den anden. Nogle af havgårdene her har åbenbart dyr på de sandede marker. Så dukker skiltet med Thorupstrand op i lyskeglen, og Karen sagtnet farten, da husene dukker op langs det, Mads kalder Havvej - her sønder i by bor efter hans udsagn halvdelen af Thorupstrand. Ved nogle af husene står en traktor og i mange af garagerne ligger stakke af blå og grønne nylongarn. Hvor vejen ender, drejer Karen til højre, det må være ud mod vandet; snart holder husrækken op og afløses af marker på begge sider. Mads peger til den ene side og kalder det havstadion. Så kommer der en gammel firelænget skudehandler- og bådebyggergård, den ligger i mørket med forblæste grantræer på vestsiden. Det er som om, landet er gået til ro og folk er inden døre. Det her er i hvert fald så øde, så øde, at Sara føler sig rigtigt langt ude. Mærkeligt, at Mads er en dreng, der tydeligvis er vant til at omgås en masse venner.

Efter Strandgården slår vejen endnu et sving og for enden møder Sara et uventet syn: Et oplyst mylder af mennesker! Der er flere huse og traktorer langs vejen, de neder-

ste ligger i klitbakkerne og ligner nærmest små pakthuse og værksteder. Hvor asfalten hører op, løber et par drenge og piger ud af en port, de styrter skrigende efter hinanden, og ind igen; en femte kommer balancerende med fem tomme fiskekasser i armene stablet oven på hinanden og forsvinder ind i samme portåbning. Bag huset begynder stranden, og her er mænd af alle aldre i orange gummitøj i færd med at køre tunge læs af fisk op til pakhuset med blå traktorer. De kommer nede fra en hel række store, lyseblå både, der er trukket op på stranden. Ude på havet nærmer flere sig land, en hel vifte af hvide, grønne og røde lanterner kommer gyngende med kurs ind mod stranden. Karen standser bilen helt nede ved pakhuset. Velkommen til Haw, siger Mads og springer ud.

Nu kan Sara se ind gennem porten til pakhuset, og her inde fra strømmen der stemmer, sang og høj musik ud i nattemørket. Det vrirder derinde med børn og unge i alle aldre fra 13 år og op i alle mulige slags gummitøj og støvler. De har lange handsker på, knive i hånden og travlt. Ved hver kasse fisk står to børn eller unge på Saras egen alder, drenge og piger mellem hinanden, og renser rødspætter med bevægelser så hurtige, at hun ikke kan nå at opfatte, hvordan de egentlig gør. Med et skarpt snit skærer og fjerner de i ét tag indvoldene fra hver fisk og smider den ned i en kasse med allerede rensede fisk af samme størrelse. Indvoldene ryger i en anden kasse. Imens går snakken og sangen. Her er godt nok liv og glade dage! Som i en verden der slet ikke ved, at det udenfor er mørkt, koldt og efter arbejdstid. Hej Mads! råber de inde i rensehuset, og Mads blander sig højlydt og hjemmefantastisk i deres spøg og skæmt. Her foregår noget, Sara aldrig havde drømt om at skulle opleve.

Thorupstrands guld

Havbådene, der er på vej i land, har været afsted siden morgen, og i Thorupstrand begynder morgenen ved midnat. Solen går ned i haw i nordvest og står op af haw i nordøst hele sommerhalvåret. Så for fiskerne er det om at komme hjem og få spist og så i seng, hvis vejrmeldingen lover havvejr igen i morgen. Ligesom det første børnene på renseholdet gør, når de kommer hjem fra skole, er at se, om det er

havvejr - for hvis det er, så er det om at få læst lektier og sovet en eftermiddagssøvn, så man er klar til at komme ned at rense hen under aften. Bliver der landet godt med rødspætter af samtlige 23 både på pladsen, kan det være svært at nå at blive færdige til midnat. Og alt skal være rensat, skyllet, iset, pakket, vejjet og noteret, inden kølebilen senere bruger natten til at køre værdierne sydpå til auktion og eksport.

Men hvorfor er alle disse børn og unge i sving? Deres forældre har ikke noget imod, at de lærer at bruge kniv, tværtimod. For ud over det følger der også ansvarlighed med. At stille paller og kasser op til rensning er et fælles projekt for renserne, ligesom det er at gøre rensningen færdig, skylle hallen, paletterne og kasserne pinligt rene og endelig at rydde det hele på plads igen og få kørt indvoldene i haw til mågernes måltid. Musikanlægget bliver som regel bare stående i rensehallen, for her bliver ting ikke stjålet. Man kan ikke uden god grund og aftale med de andre stikke af fra halvgjort værk. Her er ingen kære mor til at rydde op efter dig. Hun kommer derimod gerne ned med vand, kaffe, mad, kiks eller chokolade til ungerne. Så åbner de munden på vid gab og lader sig fodre, så gummihandskerne kan blive på, og man ikke skal spille tid på at skylle indvoldsresterne af sig for at få lidt at spise. Det er noget, der giver store børn, lige fra man er så lille, at man mest kravler rundt nede på gulvet og samler fisk op for de andre, som er røget ved siden af kasserne. Og når man selv begynder at rense, så hjælper de stærke de mindre stærke med at løfte deres fyldte kasser på plads. Men man får også 70 kroner for at rense en kasse på 50 kilo rødspætter, og det kan fint give en tusindekroneseddel til en flittig renser på en god aften. To overfor hinanden er bedst ved en kasse, man deler, for så kan man snakke og skabe sig sammen.

På kommunen ved de det, for børnene har frikort, fra de er 13 år og kan bruge en skarp kniv. Og i Fødevarerministeriet ved de det også, for kystfiskerne har fået dispensation til at rense de levende rødspætter, der lige kommer i land - alle kan se det fornuftige i, at fiskerne ude på kysten, hvor der ikke er havn, kan undgå at skulle ligge i bølgerne mellem revlerne og gøre dagens rensning færdig. Der skal blot være alle moderne faciliteter, så hygiejnen er i top og veterinæren

Barndom og ungdom er nært forbundne ”ved Haw”. Her rekrutteres ”Thorupstrands guld”.

tilfreds. Og for børnene betyder ordet Haw det sted, man mødes, byens hjerte, hvor man søger hen for at tage pulsen på dagen, snakke og følge med i, hvordan det går.

Men hvorfor arbejder børnene så i dette omfang? Har fiskerne ikke selv tid nok til at rense deres rødspætter, mens de snurrer? 70 kr. i rensepenge for en kasse rødspætter, som båden måske får 700 kr. for på auktionen, er vel også en udgift at spare? Ja, det er det, og børnenes store arbejdsindsats er heller ikke bare en relikv fra fortiden, som overlever her langt ude på kysten. Børnene, kvinderne og de ældre mænd har altid deltaget mere eller mindre i fiskerensningen, når der var behov for det, og det er faktisk nøglen til at forstå, hvorfor der er så mange børn i sving netop nu. Der opstod behov for en ny overlevelsesstrategi.

Det behov blev akut, da EU i 2003 meddelte, at nu var torskebestanden i Nordsøen tvunget ned under så hårdt fiskeritryk, at bestanden stod i risiko for at gøre som ved

Newfoundland: Forsvinde i en uoprettelig kollaps. Derpå blev den samlede TAC og dermed Danmarks kvote først halveret, og året efter blev resten derpå halveret en gang til! Thorupstrand ligger ud til et af verdens mest ideelle torskefarvande og mærkede ikke den nedgang i bestanden, som alle var enige om havde ramt ikke mindst den sydlige del af Nordsøen. Jammerbugten er et farvand startende med revler og lav sandbund nær land, så kommer der flere på hinanden følgende stenrev og kalkbjergtoppe udefter, og midt i Skagerrak begynder ”Revet”, som angiver det sted, hvor skråningerne ned mod fjeldslugterne i den 6-800 meter dybe Norske rende begynder. Her ude løber kold, næringsrig havstrøm fyldt af stimefisk og finmarksvandlopper enten ind fra Atlanterhavet eller flod- og smeltevand ud fra Østersøen og skaber formidable livsbetingelser i det under-søiske bjerglandskab for ikke bare torsk, men også havkat, havtaske, lange, pighvarrer, helleflynder og mange andre

Havbørnene renser fisk i rensehuset ved Haw, når lejets fædre og store drenge hen under aften begynder at komme i land. Så er det om at have læst lektier og sovet eftermiddagssøvn lige efter skoletid.

højværdi konsumfisk. Året rundt har torsken her mulighed for at bevæge sig fra de kolde dyb og ind på de lunere, føderige sandflader og tilbage igen, som det passer den i forhold til årstidernes skiftende temperaturforhold, havstrømmene, tilførslen af fødeemner og dens egne lege- og gydetidspunkter. Hverken klimaændringens temperaturstigning eller trykket fra de store trawlere har endnu formået at gøre det af med disse livsbetingelser for en stor torskebestand i Skagerrak.

Så fiskerne i Thorupstrand havde ligesom kystfiskerne fra de andre to landingspladser i Han Herred specialiseret sig i selektivt at fange store torsk i stormaskede garn, lande dem samme dag, de er fanget, og at levere den skånsomt fiskede og derfor ekstra fine kvalitet, der klassificeres som E-fisk og får eksportmarkedernes højeste priser. Derfor stod torskefiskeriet for 80 % af Thorupstrands omsætning på omkring 30 mio. kr. årligt. En havbåd kunne udmærket fiske 100 tons store torsk om året. At få det fiskeri halveret to år i træk og derpå beskåret med yderligere ca. 15 % om året helt frem til 2007, var der - kan vi se i dag - faktisk ingen fiskerbyer, der kunne overleve på almindelig, legal vis. Og i det omfang, nogle fartøjer følte sig tvunget til at levere udenom kontrol og auktion, så ødelagde det oven i købet priserne for de lovlidige, fordi dansk torsk fyldte så meget på det europæiske marked. Situationen blev med andre ord akut desperat.

I Thorupstrand dannede fiskerne en politisk aktionsgruppe som de kaldte Arbejdsgruppen for det Kystnære Fiskeri, AKF, der tog initiativ til et stormøde for kystnært fiskeri i hele landet med henblik på at skabe vilkår for et fortsat kystnært, skånsomt kvalitetsfiskeri fra mindre fartøjer, der lander hver dag.¹ Det lykkedes dem aldrig at nå dette fiskeripolitiske mål, hvilket jeg vender tilbage til.² Men situationen var sådan, at med den kvote, der var til rådighed, kunne pladsen ikke overleve en øjeblikkelig og uvarslet halvtredsprocents reduktion af samtlige mænds indkomst i fiskerlejet. Hvem kan det, og hvad gør man så?

På de tidspunkter af året, hvor torsken ikke er i højeste kurs og kan landes i bedste kvalitet - dvs. i sommervarmen - havde kystfiskerne fra Nordjylland, lige siden sommerfiske-

riet efter sild og brisling ved lov blev taget fra dem, for en stor dels vedkommende drevet rent snurrevodsfiskeri efter rødspætter. Havbåden var mildest talt ikke et stort fartøj at snurre med, når farvandet samtidig befærdedes af store snurrekuttere fra Hundested, Frederikshavn, Esbjerg, Lemvig og Thyborøn. Men har man et virkelig detaljeret lokalkendskab til bundforholdene (så snurretovene kan smyges indenom revler og udenom store sten) og lander sine rødspætter hver aften, så kan større både trods svære grejer og voldsom maskinkraft vanskeligt udkonkurrere kystfiskeren, når der er frit fiskeri. Og det var der fortsat i Skagerrak, for ifølge myndighederne var rødspættekvoten år efter år uopfisket. At denne usædvanlige omgang med forsigtighedsprincippet måske skyldtes behovet for at lade nederlandske bomtrawlere fiske rødspætter i Skagerrak mod at sydvestjyske nordsøfiskere (med størst indflydelse i Danmarks Fiskeriforening) fik byttet sig til flere torsk i EU, er en anden historie, der blev fortalt flittigt i Nordjylland de år. Til tider blev rationerne på torsk i Nordsøen dobbelt så store som i Skagerrak - hvilket fik fiskerne herfra til i vrede over det påståede magtmisbrug at lande Nordsøtorsk i stedet for Skagerraktorsk. Hvorefter der blev lavet en ordning, der har straffet dem for det lige siden. Sådan tog kampen om fiskeriet for alvor til.

Med frit snurrefiskeri efter rødspætter og med en snurrevodskutterflåde fra havnebyerne, der var på skrump, øjnede kystfiskerne en mulighed for at øge sommerhalvårets rødspættefiskeri som kompensation for vinterhalvårets reducerede torskefiskeri. Der var bare det problem, at rødspætter koster under det halve af torsk, og at samme antal kilo udgøres af et mangedobbelt antal individer, som skal renses enkeltvis. Der skal med andre ord fiskes mere end dobbelt så mange rødspætter for at opveje tabt torskefiskeri, og der skal mange flere hænder eller timer til at rense disse mange gange flere rødspætter. Derfor kunne denne strategi ikke lade sig gøre i virkeligheden. Med mindre - og her er det, at børnene kommer ind i billedet - at nogen træder til og siger: Lad os gå i krig med den opgave! Og det var det, havbørnene gjorde - og blev honoreret for. De bidrog simpelthen med de nødvendige ekstra hænder og timer i det ellers fuldt beskæftigede fiskerleje, der skulle til for at øge rødspæt-

tefiskeriet så meget, at årsomsætningen blev reddet i land. Ved børnenes indsats kunne byens erhverv lægges tilstrækkeligt om til, at fiskerfamilierne holdt skindet på næsen og landingspladsens andelsvirksomhed holdt skruen i vandet. Udtrykket Thorupstrands guld dækker derfor over det hemmelige våben, hvormed den lille fiskerby overlevede første slag i den fiskerikrig, der var brudt ud i lys lue. De reddede byens erhverv og erobrede en stolthed og status, der svarede dertil. Inspireret af de unges trøjer med ”Bevar Christiania” og tre gule prikker på rød bund havde en af havdrene formuleret mottoet ”Bevar Haw!”, der hang som en hjemmelavet håndtegning på mange børneværelser med tre fisk i stedet for de gule prikker.

Fra AKF til Thorupstrand Kystfiskerlaug

Budgettet til landbrugsstøtte har siden EF’s start været den største budgetpost i det europæiske samarbejde. Det startede med støtteordninger til landenes utallige selvejende familiebrug, men blev strategisk indrettet på måder, der har gjort deres virkning: Bag om ryggen på såvel producenter som forbrugere har støtteordningerne på lang sigt undermineret bøndernes selveje og er i fuld gang med at overdrage landbruget til banker og kapitalinteresser. En livsform skiftes ad magtfuld politisk vej ud med tre andre: Investorer, managere og lønarbejdere. Den samme kamp mellem livsformer finder sted i fiskerierhvervet. Det handler fiskerikrigen om. Og det er i lyset af den, mobiliseringen af fiskeriets gamle organisationsformer og overlevelsestrategier tages i brug de få steder, der holder stand, bider fra sig og endnu har deres partsfiskere i behold.

Havets biomasse er i princippet konstant og i fiskeriet er ressourcen derfor bæredygtig, hvis man løbende sørger for, at den flerhed af brugbare arter, der fiskes efter, ikke kommer ud af balance i forhold til andre led i økosystemets fødekæder. I 800 år har fiskeriet i de nordvesteuropæiske kyststater åbne farvande (modsat ålegårdsret og indvande) været et beskyttet frit fiskeri, hvor fangstprincippet ligger til grund for befolkningens adgang til ressourcen. Da ledingsflådens langskibe ude i herredernes skipæn blev omlagt til det danske riges flådeleje i Kongens København, blev det

afgørende for sømagten fortsat at kunne rekruttere søkyn-digt flådemandskab og bådebyggere langs kysterne i hele det udstrakte rige. Stod du i sørullen, fik du kongemagtens beskyttede ret til at leve af bådebyggeri, fiskeri og skud-fart. Den engelske sømagt formulerede det klart: *Fishery is the nursery of seamen*. Lige så længe har der i Kongens København været opbygget et erfarent embedsværk med en administrationskultur, der beskyttede fangstprincippet ved at opsætte regler for, hvordan man forhindrer fiskerne i at tørne sammen i jagten på samme bytte og forhindrer overbelastning af fiskeressourcerne, og på købstædernes råd-huse lå der fra gammel tid skelbord, der angav maskernes mindstemål for tilladte redskaber til vigtige fiskearter i det pågældende område.

Dette embedsværks kultur blev udsat for en overmægtig armvridning, da EF tog fat på at pumpe kunstig kapital ind i fiskerierhvervet gennem støtteordninger til nybygning og modernisering af fartøjer. Fiskeren har altid fået bygget et fartøj ud fra sin vurdering af de eksisterende fiskerimuligheder i hans farvand. De indberegner mængden af fisk samt antallet og arten af andre fartøjer i farvandet, der fisker på de samme arter. Denne markeds- og fangstbaserede investeringskalkule har tidligere lagt en dæmper på overinvesteringer i forhold til ressourcen, og når den ikke var tilstrækkelig, har forvaltningen måtte supplere med især tekniske begrænsninger og låste vande. EU, derimod, satte konsekvent disse mekanismer ud af kraft for at sætte gang i en industrikapitalistisk ”strukturrationalisering” ved at give støtte til nye skibe efter deres størrelse og pris. Princippet blev: Jo større skib, desto flere støttekroner! Så når en fisker forventede at kunne bygge og leve af et skib på en bestemt størrelse, så kunne han derudover gratis bygge sit skib endnu større for rene støttemidler. Det interpellative trick var, at fiskeren måtte betragte sig som en idiot, hvis han ikke gjorde brug af muligheden.³ Derved blev der lige indtil sidste år pumpet uanede mængder af EU- og statsfinansieret kapital ind i vedvarende kapacitetsudvidelser, der må betragtes som overinvesteringer i forhold til fiskernes egne hensyn til en bæredygtig sammenhæng imellem samlet kapacitet, ressource og driftsøkonomi på markedsvilkår. Frem vok-

Når man maler båd, hygger man sig også med hinanden på landingspladsen.

sede en ny flåde af ståltrawlere beregnet til multitrawling, søpakning, nedfrysning og volumenfiskeri. De er voldsomt energikrævende og kunne derfor ikke bare, som forudsat af EU-strategien, udkonkurrere og erstatte partsfiskernes eksisterende flåde af moderne garn- og snurrevodskuttere. Den samlede flådekapacitet blev alt for stor til et fortsat bæredygtigt fiskeri i EU-havet.

Nu har EU og medlemsstaterne også selv proklameret bæredygtighed, og den forvaltes entydigt i overensstemmelse med den overordnede moderniseringsstrategi: Man

har biologerne til at råbe vagt i gevær, hvis en bestand rent kvantitativt beskattes for hårdt. Man har fiskeriøkonomerne til at lave ideologiske modeller, der kan vise, at jo større fartøj desto større kapitalafkast. Og man har skatteyderbetalte penge klar til at købe den gamle flåde ud af erhvervet, så partsfiskerne kan blive erstattet af et langt mindre, fastlønnet mandskab og af fremmedkapital på de nye trawlere. Derfor har vi gennem en årrække haft det absurde mix af nybygningsstøtte og ophugningsstøtte til et og samme erhverv. Men absurditeten forsvinder, når man forstår den strategiske idé med hele operationen: At få skiftet partsfiskeriets store flåde af mindre kuttere ud med concernfiskeriets lille flåde af store trawlere.

Denne flådereduktion duer imidlertid ikke ifølge strategien, hvis det er de store multitrawlere, der tages ud og ikke partsfiskernes kutterflåde. Og her løb den ind i uventede vanskeligheder af to grunde. For det første gælder det generelt, at jo større motorkraft, du bruger, desto mere brændstof koster det at trawle et kilo fisk. Og jo længere du slæber trawlet for at spare, desto ringere er kvaliteten og dermed prisen på fangsten. For det andet begyndte netop den globale mangel på konventionelle energikilder at slå igennem med uafvendelig konsekvens. olieprisernes uimodsigelige trend er at stige, og i 2008 overskred en tønde råolie den magiske grænse på 100 dollar. I Danmarks Fiskeribank var bestyrelsen allerede i 2005 ved at gå til af fortvivlelse, for restancerne blev bare ved at stige tilsvarende, og der var grænser for, hvor længe politikerne kunne holde til at give henstand. I Thyborøn var der f.eks. et trawlerrederi, der oparbejdede en oliegæld på over 100 mio. kr., som var umulig at komme af med, for hver ny rejse kostede bare endnu mere i olie.

Her opstod en situation af de sjældne, som dygtige embedsmænd gemmer deres storstilede planer til, fordi der skal en situation hvor usædvanligt mange parter pludselig og kortvarigt har samme taktiske interesser til at skabe det aktuelle nu, hvori sådanne planer lader sig gennemføre i et irreversibelt snuptag. Her var det idéen om en gang for alle at gennemføre *enclosure* af det danske folks fælles ressource i fiskerierhvervet ved at ophæve fangstretten, priva-

tisere fiskekvoterne og overdrage dem til de betrængte fartøjsinvestorer. Manglen på arbejdskraft i industrien gav på grund af de små årgange et godt argument for at skaffe den ”overflødige arbejdskraft” blandt partsfiskerne ud af erhvervet, så den kunne blive ”beskæftiget” i industrien på land. Så længe Bent Rulle fra Læsø var formand for Danmarks Fiskeriforening havde en sådan *enclosure*-tanke været helt umulig at realisere. Thorkil Førby fra Hanstholm var som gammel partsfisker imod, men blev blødgjort af de store trawleres dobbelte interesse i at blive befriet for deres restancer og befriet for de mindre kutteres fangstret til så store dele af kvoterne, som deres antal tilsagde dem. Han frygtede dog, at dannelsen af aktieselskabsorganiserede fiskerikoncerner på sigt - som i så mange andre lande - gav aggressive, internationale kapitalfonde adgang til at købe aktier og dermed indflydelsen ud af dansk fiskeri. Førbys pludselige død banede vej for, at bomtrawlerrederen i Thyborøn, næstformand Flemming Kristensen overtog formandsposten i Danmarks Fiskeriforening.

Flemming Kristensen gjorde det kup sammen med den erklærede liberalist, Venstres fødevareminister Hans Christian Schmidt at få indarbejdet privatisering af Danmarks fiskekvoter som et politisk mål i regeringsgrundlaget, da den anden Fogh-regering trådte til. Dermed trak fiskeriforeningens ledelse, ministeren og det statslige embedsværk på samme hammel. Med sig havde de det ufattelige magtmiddel, som fællesskabets værdier er, når man har sat sig i en position, der giver en mulighed for at dele dem ud til udvalgte folk som en gave, de ikke skal betale andet end loyalitet og tavshed for til gengæld. Ved at fratage partsfiskerne deres adkomst til dansk fisk og i stedet uddele denne som ejendom til samtlige fartøjsejere i form af Fartøjskvoteandele, FKA, opnåede det politiske konsortium af foreningsledelse, regeringsledelse og ministeriel ledelse at få enhver fartøjsejer til at se hundrede tusinder af kroner for sit indre blik. Det var som opløsningsvæske på bådejernes hidtil massive modstand imod privat ejendomsret og islandske tilstande i dansk fiskeri.

Dette foregik samtidig med, at Arbejdsgruppen for det Kystnære Fiskeri samlede fiskere fra alle farvande i en mod-

standsbevægelse og fik den samlede politiske opposition og Dansk Folkepartis fiskeri- og fødevareordførere til sammen at formulere en alternativ fiskeripolitisk strategi, der gik ud på at sikre kystfiskeriet en anerkendt plads i fremtidens fiskerierhverv. Embedsværket bistod på ordentlig vis også denne politiske alliance med data til at udarbejde forskellige modeller for en segmentering af fiskeriet, således at der kunne dannes et særligt kystfiskersegment, der blev holdt fri af regeringens *enclosure*. I så fald ville det pelagiske fiskeri efter sild og makrel, industrifiskeriet og de store trawleres konsumfiskeri kunne få og beholde den privatiserede kvoteordning, fartøjsejerne ønskede, samtidig med at det mere kystnære højværdifiskeri med den store flåde af mindre kuttere fik deres egen, ikke privatiserede ordening. Det ene forslag var at lave en kystfiskerordning, hvor bådene fik tildelt 10 % flere torsk og tunger fordelt pr. mand og båd. Med sine mange unge partsfiskere blev forslaget fra Han Herred om at tildele fangstrettigheder pr. mand og båd kaldt for ”Thorupstrandmodellen”. Det andet forslag var at opkøbe og rationere eller udleje kystfisken i denne ordening i forlængelse af den eksisterende ophugningsstøtte, så der blev færre både til at dele de kvoterede arter. Det væsentligste problem for begge modeller var, at torsk er bifangst i de fleste store trawleres fiskeri, så man kunne i følge disse ikke forbeholde den vigtige kysttorsk til kystens fiskere uden at ”tage den fra” de store fartøjer, og det var det stik modsatte, der var ledelsen i Danmarks Fiskeriforenings interesse, regeringens mål og formålet med EU’s gamle strategi.⁴ En kystfiskerordning ville være lige præcis den værst tænkelige udgang på kampen om fiskeriet for de investorer, der satsede på at overtage kutterflådens ressourcer. I EU var der imidlertid også i modsætning hertil opstået en avanceret interesse i at fremme et moderne, dvs. skånsomt og bæredygtigt højværdifiskeri med kystfartøjer, der som en avantgarde kunne (for)blive leverandør til det europæiske gourmetbord. Den fik dog ikke et ben til jorden i Danmarks politiske klima i de afgørende år.

Da Dansk Folkeparti en sen natte-time den 26. oktober 2005 sad ene tilbage ved forhandlingsbordet med ministeren og hans embedsmænd, fordi socialdemokraterne og de

Et sjældent billede med både på stranden en stille vinterdag midt i højsæsonen for torsk. Men med det stærkt beskårne torskefiskeri har det i havboernes øjne været et uhyggelig hyppigt syn de seneste år.

radikale havde forladt forhandlingerne på grund af ministerens stålsatte krav om at indføre privat ejendomsret også til kvoterne i et eventuelt kystfiskersegment, var Christian H. Hansen og Bent Bøgsted allerede af partiets stærke mand Christian Thulesen Dahl blevet tvunget til at acceptere ministerens krav - mod at folkepartiet til gengæld fik løfter om penge til nogle af partiets mærkesager i finanslovsfor-

handlingerne. Dermed havde det snævrere tænkelige flertal i folketetinget besluttet at afslutte et årtusindes frie fangstret og gennemføre privat ejendomsret i fiskerierhvervet i åbent farvand ved at forære bådejerne folkets fælles fiskekvoter som privat, omsættelig og pantbar ejendom. En beslutning med det bedragerisk nedtonede navn ”Ny Regulering”.

Allerede før denne historiske beslutning var truffet, hav-

KINGFISHER er en nybygget trawler, der i danske farvande skal fange en mængde, der svarer til et helt fiskerleje på 15 opkøbte kutteres fisk. Investorerne havde frigjort kapital ved at sælge en fabrik og tjente på at have viden nok til at begynde deres opkøb af kuttere allerede før, privatiseringen var vedtaget politisk. Polske arbejdere kan søpakke fangsten i elektrisk lys på de lukkede fabriksdæk, mens de danske skippere styrer fiskeriet fra broen højt til vejrs.

de fremsynede investorer tæt på forhandlingerne og det politiske konsortium vejret morgenluft og begyndt at opkøbe kuttere rundt omkring i danske farvande. På dette tidspunkt var skibene - i modsætning til det fiskeriøkonomerne hævdede - relativt billigt til salg, faktisk langt under fremstillingsværdien af de fine trækuttere, der for det meste var tale om efter mange års ophugningsrunder. Det, disse spekulanter (i skærende kontrast til fiskeriøkonomernes ideologiproduktion) havde set, var, at kutternes fiskeri de seneste tre år ville blive lagt til grund for de FKA, de ville blive tildelt som ejendom, og at denne ejendomsværdi kun ville kunne gå én vej de kommende år, og det var stejlt opad.

Det var i disse tidlige opkøb, at et investeringsprojekt som Hanstholms *Kingfisher* grundlagde sine enorme spekulationsgevinster. Og det har reddet regeringens målsætning, for på trods af stortrawlerinvestorenes satsning på en energimæssigt og kvalitetsmæssigt forældet trawler teknologi fra industrisamfundets tid, så har først den gratis tildeling af FKA og dernæst det hurtigt påbegyndte opkøb af fartøjer fra ældre fiskere givet dem så store værditilvækster, at bankerne igen turde satse på at låne dem penge mod sikkerhed i kvoterne. Hvad hidrører den mulige tilegnelse af disse værditilvækster fra? Fra de gamle fangeres systematiske blindhed overfor, at deres bytte, den fisk de har levet af at fange frit, i dag skal anskues som et værdipapir og handles som fast ejendom, hvis værdi kan omsættes til de priser, denne ejendom må forventes at blive handlet til om 30 år.⁵ Det kulturelle gab imellem den selverhvervende fangers begrebsunivers og den spekulative investors er ikke bare afgrundsdybt, men også kilden til investorenes eksistens, da de uden denne ikke ville være i stand til at købe kvoter af selvejerne så billigt, at de kan ansætte skippere og lønarbejdere, der trawler og afsætter fisken til priser, der kaster merværdi af sig til de nye ejere.

Og ikke engang dette er formentlig muligt længere, men forventer man som investor fortsat prisstigning som i Island, så er det praktisk at have folk til årligt at fange mest muligt af kvoten, så omkostningerne ved at eje den, indtil den sælges med sin rene værditilvækst, bliver så små som mulige, da de skal trækkes fra i gevinstkalkulen. En anden

mulighed er den praksis, som breder sig inden for de store puljer, nemlig at købe langt mere op, end koncernen selv kan fiske rentabelt, og i stedet leje den ud til ubemidlede fiskere i puljen (f.eks. de unge der er startet, efter at fisken blev delt ud som ejendom), så lejeindtægten betaler nogle af omkostningerne ved de spekulative investeringer. Dette ejer-lejersystem er i dag blevet hverdag på Island, hvor de førhen selvejende kutterfiskere, som solgte deres kvoter, da de så millionerne rulle ganske gratis ned i foret, er nødt til at leje kvoter af omkring 10 koncerner, der er dagens ejere og fastsætter profitable udlejningspriser. Uanset hvilken model, der anvendes, er det de arbejdende fiskeres og kommende generationers indkomst, der bløder for denne tilegnelse af merværdi og profit fra de aktuelle ejeres side.

Lene Espersen sagde det, da hun sammen med Ritt Bjerregaard forærede de pelagiske fisk til bådejerne, og Hans Christian Schmidt sagde det, da han forærede resten af konsum- og industrifisken til de resterende bådejere, nemlig at fiskeriet har brug for tilførsel af risikovillig kapital! Det var for almindelige skippere og partsfiskere et politisk absurdum, at et fiskerierhverv plaget af systematiske og tyngende overinvesteringer skulle have brug for at få tilført mere risikovillig kapital udefra. Var det for at kunne investere i køletanke, så man kunne nøjes med at lande sild en gang om ugen uden at rense den inden?! Eller for at kunne bygge ståltrawlere forhøjet med ekstra dæk til fabriksarbejdere, der kan søpakke fisken i stedet for at sejle den hurtigt i land, så den kan blive spist, mens den er frisk?! De spørgsmål hang ofte i ørerne, når fiskeriets folk søgte at fortolke de åbenmundede politikeres høje tanker. Hans Christian Schmidt var på hele to propagandaturneer fra fiskeriforening til fiskeriforening for at opløse modstanden op til *enclosure*-beslutningen. Hans mantra var overalt det samme: Fiskeriet har brug for at få tilført investeringsvillig kapital udefra, og det skaffer vi ved at give Jer mulighed for at planlægge fiskeriet bedre og slå fartøjer sammen.

Også dette paradoks lader sig overvinde, hvis man ser det i strukturrationaliseringens perspektiv. For det, politikerne og investorerne ville af med i erhvervet, var den markante selvfinansiering og de fiskerejede driftsmidler, der var opar-

bejdet i partsfiskeriets store kutterflåde. Denne havde bestemt ikke brug for udefra kommende kapital til at skabe renteudgifter og skovle merværdi ud af driften, tværtimod. Og det var netop problemet - især for de investorer, der gerne ville til fadet, og for de politikere der kæmpede for at få en industriel strukturrationalisering baseret på stordrift gennemført i erhvervet. Så det, der efterfølgende skete med lynets hast var, at mange kutterejere blev fristet til at sælge deres fartøj med FKA og trække pengene, de fik, med ud af erhvervet. Selv kendte organisationsfolk i fiskeriet med en silde- eller industritrawler gik rask væk ud med 40 - 45 mio. kr. på lommen. Erhvervet blev drænet for egenkapital. Mange af disse driftsmidler, der hidtil havde haft til formål at konsolidere den selvejende fiskers virksomhed, blev nu skiftet ud med bank- og investorkapital, der alene kom til for at spekulere i værditilvækst og profitere på erhvervet. Hvor Thorupstrand før privatiseringen havde så godt som ingen gæld, så har de samme fiskere i 2008 lån for omkring 100 mio. kr. i banken, uden hvilke de ikke havde haft tilstrækkelige fiskerettigheder tilbage på pladsen. Det er en forskel, der vil noget - og en renteudgift, der kræves betalt termin for termin, uanset hvordan fiskeriet går. Der er med andre ord sket en systematisk, omfattende og hurtig udskiftning af fiskerejede driftsmidler med bankejet kapital. Og det selv i et partsfiskeri med kystbåde, hvor vi ikke har regnet den udefrakommende koncerndan-

Både skipper og spilpasser skal kunne sit kram for at få båden hurtigt op af bølgenes ”drag”, hvis kraft risikerer at suge båden med ud igen. Foto: Jan Olsen.

nelse, der også tog afsæt i Thorupstrand og flyttede sine FKA til Hanstholm, med i regnestykket.

Efter det politiske nederlag som Arbejdsgruppen for det Kystnære Fiskeri led i 2005 var troen på fremtiden for Thorupstrand og Lildstrand nær nulpunktet blandt de fleste kystfiskere. Man havde forinden, med oppositionens og Dansk Folkepartis stemmer, fået en kystfiskerordning, der gav 10 % flere torsk og tunger, men den blev nu omfattet af privatiseringen, så også de små fartøjsejere fik ”chancen for at sælge til os store”, som Flemming Kristensen formulerede det. Nogle få med nær kontakt til Danmarks Fiskeriforenings ledelse så omvendt situationen som en sejr og gunstig mulighed for at købe de andre ud af erhvervet og skabe en mere ambitiøs forretning baseret på enten far og søn og/eller ansættelse af billige lønarbejdere, evt. fra de baltiske lande. Med sikkerhed i hus og tildelt FKA gav de sig til at låne penge til køb af fartøjer med FKA. I Thorupstrand købte også den fremsynede ejer af lejets mindste erhvervsaktive kystjolle en stor garnkutter i Thyborøn for at få FKA nok til sig selv, mens prisen var relativt billig. Men det var ikke uden bæven for familieøkonomien at låne så mange millioner, når familien hidtil havde gjort en dyd ud af at blive gældfri. Det var imidlertid så dristig en disposition, at de fleste andre familier hellere så far og søn trække sig ud af det gamle erhverv med de penge, deres tildelte FKA nu var værd, i behold. I foråret 2006 blev samtlige Lildstrands kystbåde solgt inden for en måned, da alle frygtede at blive ene tilbage om udgifterne til spil og landingsplads. Hen på sommeren 2006 var også halvdelen af Thorupstrands både til salg, og det sidste store kystfiskerleje så ud til også at måtte synge sin svanesang.

Det var derfor med ryggen mod muren og med skriften på væggen, tyve familier i sidste øjeblik gik sammen og dannede Thorupstrand Kystfiskerlaug for at tage kampen op.

Dannelsen af Thorupstrand kystfiskerlaug

Da ”Ny regulering” blev vedtaget i efteråret 2005 kostede en almindelig havbåd på Thorupstrand 7-800.000 kr. I maj 2006 lykkedes det to fiskere i Thorupstrand at købe HM 64 *Bulbjerg*, en af de sidste tilsvarende både i Lildstrand, for

at få dens FKA. De måtte nu give 2,5 mio. kr. for den. Igen var torskekvoten blevet beskåret med 15 % og udsigten til, at den atter ville blive beskåret de kommende år gjorde det stærkt tvivlsomt, om prisen, de havde givet for deres kvoteandel, på sigt ville blive så høj for de torsk, denne andel var værd i tons, og som de ville have tilbage, at det ikke kunne betale fiskeriet - så de stod tilbage med gælden uden kvoten. Da samtidig priserne på FKA havde nået nye højder, besluttede de at sælge fartøjet med dets FKA, inden priscurven knækkede. Solgte de nu, kunne de sætte fortjenesten i banken, ventede de, risikerede de at miste deres penge. Eksemplet beskriver udmærket den blanding af paranoia og eufori, der herskede blandt fiskerne i sommeren 2006. Det frygtelige var, at når de besluttede sig for at sælge, så kunne det blive begyndelsen på enden for fiskerlejet, for her var der tale om to fædre, der begge havde en søn med ombord, som ellers havde valgt en fremtid som kystfiskere fra Thorupstrand. Det endte med, at båden blev solgt, og at de nu fik 4,25 mio. kr. for den. Knap en million kroner til hver for et halvt års ejerskab.

Situationen blev imidlertid anledningen til den overvejelse over køkkenbordene, om det kunne lade sig gøre at gå sammen og få banken til at låne midler til køb af fælles kvoter, der skulle forblive Thorupstrands, hvis banken fik den større sikkerhed for sit lån, som det giver at være mange om lånet, i forhold til at være en enkelt familie, der låner. Jeg blev sendt til ebh-bank i Fjerritslev for at spørge og kom lidt senere på eftermiddagen tilbage med den besked, at det ville banken være interesseret i - ikke mindst for at bevare fiskeriet som et bæredygtigt erhverv på egnen. Forudsætningen var, at der kunne skabes bred opbakning i Thorupstrand. Det blev aftalt at indkalde til et møde i banken om disse muligheder, og til det mødte så godt som samtlige fiskere op fra Thorupstrand samt direktøren for Klim Sparekasse. Såvel sparekassen som bankens investeringschef bekræftede, at hvis der kunne skabes bred opbakning og enighed, så ville banken og sparekassen på sin side stille væsentlig mindre krav om kontant sikkerhed, end de gør til en enkelt virksomhed. Enkelte fiskere, der allerede havde lånt til køb af FKA, mente, at man skulle låne og investere

De unge fiskere i arbejdsgruppen forklarer deres konsulenter, hvordan det foregår, når bådene på pladsen neden for redningsstationens højtliggende kontor kommer ind og bliver trukket op på stranden.

selv i stedet for at gå sammen, og at det var anbefalingen fra Danmarks Fiskeriforenings ledelse. Andre mente, de tog fejl. For enhver individuelt ejet kvote kan være flyttet eller solgt fra pladsen over natten. Aftalen blev at tage hjem og lodde stemningen ved et stormøde i Thorupstrand.

Dette møde blev holdt i rensehuset kort efter. De fleste var generte ved at møde op, langsomt kom der flere, og der blev sparket godt i sandet og snakket udenom, inden nogen tog ordet. Der var ikke mødt mange af de unge fiskere op. Det første forslag var at hente kasser i lagerhallen og sætte sig i en rundkreds i rensehuset. Her inde blev jeg opfordret til at være mødeleder og indvilgede modstræbende. Derpå kom der hurtigt udmeldinger. De gik på, at hvis pengeinstitutters ord stod til troende, så skulle man sætte sig sammen og finde ud af at danne et laug, der kunne købe op for Thorupstrand, så de unge også i fremtiden kunne komme ind i fiskeriet, idet priserne på FKA allerede nu lagde gift ud for deres lyst og muligheder for at komme i gang. De skeptiske meldte klart ud: De ville ikke være med. Men det viste sig kun at være nogle få, der direkte var imod. Mange andre mente, det måske var en god idé, men hvad hvis det nu ikke var? Hvad hvis pladsen alligevel var dømt ude, ville det så ikke bare trække pinen ud og gøre den værre?

Efter en times drøftelser frem og tilbage dukkede ”knej-

terne” pludselig op i flok og følge, de havde været på jagt sammen siden tidlig morgen og var nu parate til at blande sig i diskussionen. Ind i midten af rundkredsen på hver deres fiskekasse og kampklare. Alle på nær en enkelt ville gøre forsøget og foreslog, at der blev nedsat en arbejdsgruppe, som hurtigt kom med forslag til mulige måder at gøre det på, som man kunne vælge imellem på et nyt stormøde. Det blev besluttet, og gruppen nedsat med et medlem fra hver slægt i byen, et fra pladsens eneste aktive trossamfund samt jeg selv som ”kridtpasser”. Den gruppe mødtes et par gange og trak omhyggeligt på erfaringer lige fra Vorupør Fiskerikompagni og de gamle bjergelav til de aktieselskaber, man søgte informationer om i havnene. På en tavle blev to forskellige muligheder ridset op: En erhvervsdrivende forening i form af et andelsselskab eller et kapitalselskab i form af anparter. Den første mulighed var at danne et laug med lige parter i form af andelsbeviser på f.eks. 100.000 kr. På den måde ville 20 familier kunne danne en ansvarlig andelskapital på 2 mio., hvilket mange sikkert ville være med til. Imod talte, at det ikke var meget at stille i sikkerhed ud over de opkøbte kvoter, hvilket måtte give en relativt høj rente. Den anden mulighed var at danne et kapitalselskab på anparter. For anpartsselskabet talte, at nogle ville være villige til at skyde flere penge ind, hvis det var i form af anparter, der gav dem ret til en anpart af kvoterne svarende til deres indskud - og ret til at sælge anparterne med fortjeneste, hvis kvoterne skulle stige yderligere i værdi. Imod talte, at færre ville være med, og at der kunne blive stor ulighed og uenighed imellem folk med større eller mindre mod på magt og spekulationsgevinster eller med stor og med lille anpartskapital i selskabet. Skulle der så være en øvre grænse for størrelsen og for det antal stemmer, man kunne få? Og for omsætteligheden?

Gruppen tog kontakt til advokat Mogens Jepsen i Ringkøbing, der var arkitekten bag kvote- og puljeselskaber i Hvide Sande og de indre farvande. Han kom gerne på besøg og fortalte, hvordan han mente, det skulle gøres. Det skulle være et anparts- eller aktieselskab ”for I skal til at lære at tjene penge nu!”, som han kundgjorde. Hans vision var, at fiskerne skulle lære af hinanden, se hinandens regnskaber,

købe samme motorer, redskaber og skibe ind med mængderabat på pris og service osv. Målet måtte være at integrere og fusionere ligesom i hans egen advokatbranche. Hans forudsætning var, at den enkelte skulle kunne se en personlig fordel i at eje aktier eller anparter i selskabet, for der er intet som værditilvækst, der motiverer til at gøre noget nyt. Advokaten blev inviteret til at fremlægge sine idéer for alle fiskerne og holdt en brandtale. Der blev lyttet intenst, men den førte også til udpræget betænkelighed ved tankegangen. Var det nu også en måde at redde Thorupstrand på, eller snarere en måde at skabe yderligere spekulation i køb og salg af kvoter, der ville skabe yderligere usikkerhed for pladsen? Og værst af alt: Hvordan skulle det kunne hjælpe de unge, hvis aktierne eller anparterne stiger i værdi og pris, som advokaten var 200 % sikker på, at de ville? Det var til gengæld tydeligt, at her var en innovativ mand, som havde stor erfaring med at skabe et selskab i den hastigt regelforandrende proces, som var sat i gang med ”Ny regulering”.

Gennem en gammel skolekammerat og gårdmand fik gruppen derpå kontakt med konsulent Jørgen Ougaard i Landbrugsrådets LOK, *Ledelse, Organisation, Kompetence*. Han var ekspert i at hjælpe folk med at danne andelsselskaber, og Fiskeridirektoratet bevilgede penge til at få ham ud at øse af sine erfaringer fra arbejdet med at danne erhvervsdrivende andelsforeninger. På dette tidspunkt gik endnu et lærerigt gys gennem Thorupstrand, da det viste sig, at en af byens helt unge og lovende, men ubemidlede fiskere var blevet tilbudt at gå i kompagniskab om et aktieselskab af en dygtig forretningsmand, for at købe kvoter op i den helt store stil. Den fremsynede investor havde siden sin grønne ungdom været kendt for sin jyske handelsånd med talent for at købe, når noget er billigt, med henblik på at sælge det igen, når det er blevet mere værd, som voksen med sans for bl.a. kunst, vin og ejendomme i Europa. På den ene side var det betryggende, at netop han ville købe kvoter, for han plejede ikke at tabe penge. På den anden side betød det ifølge fiskerne, at der kom en kapitalstærk køber på banen, hvis aktier eller kvoter på et gunstigt tidspunkt ville blive solgt videre til højstbydende, uanset hvorfra denne kommer. På den måde fik Thorupstrand direkte berøring og erfaring med

Den erfarne partsfisker Gert Kristensen forklarer kystfiskerkonsulenten, advokaten og andelskonsulenten, hvorfor partsfiskerne er afgørende for det laug, fiskerne vil skabe i Thorupstrand.

en selskabsform, der ikke kunne gå med i et laug, hvis det indebar at give afkald på såvel værditilvækst som retten til at sælge ud på et fordelagtigt tidspunkt. Derved profileredes andelsmodellen som et middel til, modsat kapitalselskabet, at sikre fiskerlejets kollektive ressourcegrundlag og de unges muligheder for at få del i dette grundlag.

Grunden til, at den udefra kommende investor havde brug for en fisker, var, at kun fiskere i følge den nyligt vedtagne fiskerilov kan eje fartøjskvoteandele. Til gengæld

kunne personer, interessentskaber, anpartsselskaber og aktieselskaber være en fisker i juridisk forstand, mens man ikke længere måtte være et andelsselskab. Andelsselskabet er specielt derved, at der ikke er lovgivet for dets vedtægter, men at disse indrettes specifikt til det formål, selskabet skal tjene andelshaverne. Selskabsformens afgørende fordel er, at et selskab kan udformes i overensstemmelse med dets brugeres særlige organisationskultur og specifikke samarbejdsformer. Det er andelskonsulentens speciale at hjælpe

Puljebestyrer Ole Eriksen taler med Fiskeridirektoratet under et møde i kystfiskerlaugets bestyrelse, der samles om opgaverne, når det ikke er havvejr. Her lærer de unge at tage ansvar for deres hjembys fremtid og drive en betydelig virksomhed sammen. Tommy (i midten) er laugets kassér og styrer hele budgettet i regnearket på sin bærbare PC. Sekretæren Michael (tv.) fører alle beslutninger til protokols.

folk med at eksplicitere deres formål og realisere det i hensigtsmæssige vedtægter. Hvis formålet er at skaffe kreditværdighed og forhindre fjendtlige opkøb af dets aktiver, kan et andelsselskab indrettes til det. Men på grund af fiskeriloven var det ikke længere muligt at få det statsanerkendt uden enten at få dispensation eller bestemmelsen ændret ad politisk vej. Tidspresset taget i betragtning tilbød advokaten at være med til at skabe et anpartsselskab med en særlig anpartshaveroverenskomst, der får det til at fungere som et andelsselskab i overensstemmelse med fiskernes formål med lauget. Det næste stormøde traf på arbejdsgruppens forslag den kreative beslutning at invitere begge de to rådgivere - fra hver deres verden - samt erhvervets kystfiskerkonsulent Arne Johansen med til et arbejds møde for at skabe en brugbar Thorupstrandmodel.

På en heldags workshop i Klim - kyndigt styret af Jørgen Ougaard - blev fiskerne delt i fem arbejdsgrupper og først bedt om at formulere hvilke formål, de ville opnå med et laug. Det viste sig, at grupperne kom frem til identiske formål, der kunne danne grundlag for en vedtægts formålsparagraf. At fremtidssikre Thorupstrand, begunstige de unge og styrke sammenholdet ved hjælp af lovligt og bæredygtigt fiskeri var det, fiskerne ville. Derpå fulgte spørgsmål på spørgsmål, der kunne afklare, hvilke midler de fandt egnede til at opfylde formålparagraffen ved opkøb af fartøjer med fiskerettigheder mv. Advokat og konsulenter bistod dagen lang med deres viden på områder, hvor fiskerne var i tvivl om, hvad der var praktisk og juridisk muligt. Ved dagens slutning kunne forsamlingen gå hjem med idégrundlaget til videre og vedtægter for et kystfiskerlaug, der med tiden vil kunne blive anerkendt som et andelsselskab a.m.b.a. Indtil videre blev det indrettet som et anpartsselskab med helt specielle regler, der bygger på den udarbejdede vide og vedtægt, og ministeren gav efterfølgende tilsagn om at ville indføre muligheden for at anerkende et selvstændigt lokalt andelsselskab som fisker i juridisk forstand.⁶

Partsfiskeriets neokulturation⁷

Laugets fiskere gik sammen efter princippet en for alle som alle for en, hvilket banede vej for, at to så forskellige penge-

institutter som den lille Klim Sparekasse og den store ebh-bank gik sammen om at yde lauget et første lån på 30 mio. kr. Året efter var den førømtalte havbåd fra Lildstrand med FKA blevet 8 mio. kr. værd, selvom der var barberet endnu 15 % af torskekvotens tons, en prisstigning på 1000% af fartøjets værdi to år før. Det siger noget om de fortjenester, der tilfalder den spekulative kapital, der er gået ind i handlen med FKA med samme motiv som godsslagterne gjorde, da de gamle herregårde under enevælden blev gjort til frit omsættelig ejendom. Men også om den værditilvækst, med hvilken de nye fiskerikoncerner har mulighed for at konsolidere deres opkøb af FKA-kuttere fra partsfiskerflåden.

Den samme værditilvækst tilfalder Thorupstrand Kystfiskerlaug, der købte *Bulbjerg*, men fiskerne kalder det for ”papirpenge”, fordi det i deres praksis ikke er omsættelige værdipapirer, men rettigheder til den ressource, de skal leve af at fange. De investerer ikke for at kunne sælge igen, men for at trække fangstrettigheder ud af markedet, så disse netop ikke kan omsættes med henblik på at trække værditilvækst ud af erhvervet. I deres praksis er det ikke kapital (med bytteværdi), men driftsmidler (med brugsværdi). På samme måde adskiller lauget sig principielt fra den introduktion af lønarbejde, der følger med koncernfiskeriet. Det har vist sig at være et kardinalpunkt for laugets medlemmer, at skipper, der ejer eller har part i en båd, i lauget optræder på lige fod med partsfiskere uden ejerandel i en båd. Styrken i dette er, at lauget i modsætning til andre kvote- og puljeselskaber i danske havne, samler begge slags fiskere. Derved får lauget en langt bredere basis at stå på. Holdningen hertil kom tydeligt frem, da jeg sammen med Karsten Nielsen, laugets næstformand der er en garvet skipper på 58 år, besøgte advokaten i en havneby, som med stolthed fortalte om den pulje, han havde været med til at etablere for byens ”fiskere”. Han markerede bådene som krydser og tegnede en stor cirkel rundt om dem for at angive, at dette er puljen af de fiskere, der støtter hinanden. ”*Fint*”, sagde laugets næstformand, ”*men det viser jo, at kapitalen bestemmer. For hvor er alle folkene, der har skabt de værdier, bådejerne står sammen om? De er her ude!*” Og så pegede han på det blanke papir udenfor cirklen. ”*Det er dem, I skubber udenfor, modsat det,*

vi gør, hvor alle fiskerne er med!” Advokaten rystede på hovedet.

Men pengeinstitutterne ryster ikke på hovedet, de sænker renten! Og tror på den større sikkerhed, det giver. Derfor er lauget ikke et udtryk for romantik, men for økonomisk fornuft blandt partsfiskere. En kulturspecifik fornuft, der kom til udtryk allerede i AKF’s politiske kamp for en ikke privatiseret kvotetildeling pr. mand og pr. båd. Partsfiskeri har den fordel, at alle mand ombord praktiserer et arbejdsbegreb med højest tænkelig motivation til både at yde og nyde godt af fangstrejsen. Derfor er det dem også inderligt imod at tage hyre som arbejdere på fast løn. Men interessant nok har *enclosure*-processen vist, at partsfiskeriet ikke bare er en incitamentsstruktur. For i samme øjeblik en investor har købt kvoter, så er det for ham en naturlig tanke, at besætningen, der ikke har brugt penge på det, ingen fangstret besidder og derfor heller ikke skal have part i indtjeningen, men på fast løn. Det vil sige, at vi etnologisk set må betragte partsfiskeriet som uløseligt forbundet med fangstretten, der gav hver eneste fisker adgang til ressourcen. Han mødte derfor ikke bare op som en kyndig og arbejdsom mand (med hushold), men også med sin (mindre synlige) fangstret, der var af samme art og omfang som enhver bådejers. Ville en bådejer have mulighed for at bruge sit fartøj til fiskeri, var han derfor nødt til at samle en besætning af kompetente fiskere med almindelig fangstret, der af samme grund forlangte part i fangsten svarende til deres antal samt redskabernes og bådens omkostninger. Fangstretten er med andre ord partsfiskeriets nødvendige forudsætning. Partsfiskeriet falder derfor også bort med fangstrettens bortfald.⁸ I det lys er kystfiskerlauget interessant derved, at dets opkøb af kvoter erstatter den af staten sikrede fangstret og giver partsfiskerne mulighed for fortsat at tage hyre med deres egen adkomst til ressourcen i hånden, hvorved de også fortsat vil få en dertil svarende part i fangsten.

Kystfiskerlaugets medlemmer har udviklet en nøgle til fordeling af laugets fisk, de kalder ”ligelig, nedefra og op”. Det betyder i princippet, at først tildeles alle fem tons. Derpå tildeles de, der ønsker mere, yderligere fem tons, og sådan fortsættes til den fælles kvote på hver art er delt ud.

På den måde sikres det på én gang, at de, der vil have mindst får deres først, og at de der har brug for mest, kan få dette uden at tage fra de andre. Er der ikke nok til at tilfredsstille alle, er det op til bestyrelsen at købe flere FKA, såfremt det er muligt inden for det beløb, medlemmerne er blevet enige om at ville betale for at bruge laugets fisk det år. Den nedre prisgrænse udgøres af den pris, der skal til for at kunne finansiere låntagningen. Den øvre grænse udgøres af den (af driftsomkostningerne bestemte) nødvendige difference til auktionsprisen. Dertil kommer, at medlemmerne har en ”brugsretpligt” til laugets fisk. Man hæfter en for alle som alle for en, for at laugets fisk bliver betalt, og man hæfter personligt for den part af kvoten, man har tegnet sig for ved årets udelingsmøder.⁹

Laugets langsigtede vision er at nærme sig frit fiskeri for laugets (fremtidige) medlemmer, mens den mere kortsigtede mening er at give drengene mulighed for at begynde som partsfiskere, når de kommer hjem fra Fiskeriskolens sikkerhedskursus, ved at lade dem få del i laugets opbyggede kvoter til samme pris som de gamle medlemmer. Det fordrer, at man kan opfylde bestemte kriterier for at blive medlem. Kravet til medlemskab er, at man fisker fra Thorupstrand, at man er erhvervsfisker med A-status, at man fisker inden for kystfiskerordningen, og at man arbejder i overensstemmelse med ånden i laugets formålsparagraf. Dermed har thorupstrandfiskerne skabt en model, som er i stand til at rekruttere de unge som partsfiskere med selvstændighedslivsform. Ét er at børnene går i en god skole på renseholdet og landingspladsen, men det ville ikke være tilstrækkeligt, hvis ikke de bagefter var attraktive at få med på haw som engagerede og energiske partsfiskere. Og det er de blevet, fordi de ved at gå ind i lauget får del i dets fangstrettigheder på lige fod med de allerede etablerede fiskere. I januar 2008 blev seks nye, unge fiskere optaget i lauget, hvoraf en allerede havde købt og hentet en ældre kystbåd hjem for at sætte den i stand, mens to andre fik hjælp af lauget til at anskaffe egne kystbåde.

Samtlige fiskere på pladsen nyder at hjælpe de unge, der går i gang selv. De unge oplever i disse år, at den skarpe konkurrence og kappestrid på fangstpladserne, der herskede

Fiskerne i Thorupstrand kunne trække på deres erfaringer med at drive landingspladsens kooperative virksomheder såsom ud- og ophalingspil, indkøbsforening, samlecentral og isværk i fiskeriforeningens regi.

imellem fiskerne indtil privatiseringen af kvoterne, i dag er afløst af en konkurrence med koncernerne om at låne penge og købe kvoter op, hvilket gør, at laugets medlemmer har fået et øget sammenhold om både at skaffe mere fisk og at hjælpe hinanden med fiskeriet på alle mulige måder, der gavner pladsen og den enkeltes fiskeri. Modsætningen til kapitalselskaberne ser ud til i dette tilfælde at danne en produktiv dialektik, der lokalt kan forklare den selvbevidsthed, som smedes blandt laugsmedlemmerne og motiverer

Thorupstrand Kystfiskerlaug gør det muligt for en ung mand at overtage et ældre fartøj, modernisere det og få fangstrettigheder uden at skulle starte med en tocifret milliongæld. Alle på pladsen hjælper Kim Olsen med at få den gamle BULBJERG ud at fiske uden unødigt gældsætning.

dem til at kæmpe for sagen og bøje deres traditionelt stærke slægtsklaner og individuelle fangerviljer ind mod hinanden. Samtidig giver de fælles kvoter et mindre stressende fiskeri, fordi man ikke på samme måde som før er nødt til at komme først for at få del i den fisk, man har ret til at fange.

Laugets fremtidssikring af ressourcerne på pladsen er blevet den ”forsvarsring”, som advokat Mogens Jepsen kaldte det, fiskerne har slået omkring Thorupstrands fiskeri. Den gør det muligt for alle lejets fiskere også selv at in-

vestere i fartøjer og fisk uden at skulle frygte for, at pladsen dør ud, så de sidste risikerer selv at stå alene tilbage med ansvaret for anlæg og udgifter - som tilfældet er stadig flere steder i landet, der undermineres af fjendtlige kvoteopkøb og dermed kommer ud på afviklingens glidebane. Samtidig ser konflikterne med de store konkurrenter for Thorupstrands vedkommende ud til at være produktive for det indre sammenhold og viljen til at udvikle laugets styrker og potentialer. Alene det at finde ud af sammen at låne og investere for omkring 45 mio. kr. i løbet af det første år, at finde måder at fordele brugs-retpligten imellem sig, måder at hjælpe de, der har behov for bistand, måder at håndtere diskussioner og modsatrettede synspunkter, måder at tage ved lære af den fælles håndtering af ukollegiale særinteresser, måder at foretage ændringer af vedtægterne på baggrund af indhøstede erfaringer og måder at drøfte opkøb af nye FKA-fartøjer uden at røbe medlemmernes overvejelser til konkurrenterne på, er en kollektiv dannelsesproces, der endnu kun er i sin begyndelse, og som det bliver spændende for dets medlemmer og andre, der er interesserede i folkelig organisationsdannelse, at følge fremover. De unge fiskere siger selv, at de både bygger videre på deres kulturarv og skaber ny historie.¹⁰

Hvordan det går, er helt uforudsigeligt. Især de aggressive kvoteaktieselskabers nye strategi, der går ud på at foretage storopkøb af kvoter og udleje fisken til dumpingpriser i puljerne, er at lægge gift ud for et laug, hvis brugsretpligt er nødvendig for løbende at kunne betale renter og afdrag på laugets lån. Ved hen på året at udbyde kvoter til leje langt under renten har kapitalselskaberne indledt en krig om at tiltrække unge fiskere og trække dem ud af bl.a. kystfiskerlauget. Det er spændende, om de har kapital nok i ryggen til at kunne dumpe lejepriserne tilstrækkeligt længe til at underminere laugene og binde lejerne til sig i et afhængighedsforhold, der er tilstrækkeligt varigt til, at selskaberne kan tjene pengene ind i merværdi, når de bliver markedsdominerende nok til at sætte priserne op, som de vil. Et af laugets forsvarsværker kan blive, at der er andre, som i praksis viser begrundet og kontant sympati for kystfiskernes sag, og at der endnu er selvejende fiskeskippere, der hellere vil

Kort om Thorupstrand Kystfiskerlaug

Formål

- Fremtidssikre Thorupstrand ved bæredygtigt fiskeri
- Gøre det attraktivt for de unge at etablere sig
- Styrke fællesskabet og sammenholdet
- Drive fiskeri med mindre risiko for den enkelte

Medlemmer

- Partsfolkere med og uden båd, der:
- Lever op til ånden i laugets vide og vedtægt
- Fisker fra Thorupstrand
- Har erhvervsfiskerstatus i kystfiskerordningen

Organisation

- Medlemsindskud på fast beløb tilbagebetales ved udmeldelse
- Medlemmernes hæftelse er deres medlemsindskud
- Ingen kan derudover gøre krav på laugets værditilvækst
- Hvert medlem har en stemme i laugene

Virksomhed

- Laugene opbygger fiskerettigheder mv. til Thorupstrand
- Forretningen er urørlig mht. laugets indre værdier
- De ansvarlige midler består af medlemsindskud og rettigheder mv.
- Laugene kan hverken gøres til genstand for fusion eller fission

Kvoter

- Kvoter mv. står ligeligt til rådighed for medlemmerne
- Kvoterne fiskes af medlemmerne i Han Herred Puljefiskeri
- Medlemmernes brug af egne kvoter vedkommer ikke laugene
- Laugene har forkøbsret til medlemmernes fartøjer og kvoter

Brugsretpligt

- Et medlem har ret og pligt til en årlig andel af laugets kvoter
- Man skal selv være fysisk med til at fange sin del af kvoten
- Partsfolkere uden hyre o.lign. kan fritages for brugsretpligten
- Betaling for brug af kvoten sker løbende over året

Forordningsgrundlag

- Kvoterne fordeles årligt mellem medlemmerne
- Kvoteretten fordeles efter ønske og ligeligt
- Forordningen foregår ”nede fra og op”
- Nye medlemmer får samme ret til del i kvoten fra nytår

sælge deres båd og fartøjskvoter til et kollegialt partsfiskerlaug, som ikke køber med spekulativ gevinstoptimering for øje, end til kapitalselskaberne. For priserne på køb af kvoter bliver de samme. Men alt det vil tiden vise.

Samspillet imellem kystfiskerlauget og Han Herred Havbåde

Ligesom det enkelte fiskerlav har brug for det store kystfiskerlaug til at fastholde ressourcer på pladsen, så har et fiskerleje som Thorupstrand brug for, at der er andre lejere, som tilsammen kan udgøre det tilstrækkelige grundlag for de håndværk, den juridiske kompetence og andre serviceerhverv, fiskeriet forudsætter. I takt med, at partsfiskernes kutterflåde købes op, svinder markedet for bl.a. træskibshåndværket bort. Hanstholm har i dag én bådbygger tilbage, men intet træskibsværft. På samme måde er det gået ude på kysten. I 2002 blev den sidste store, moderne havbåd af egetræ bygget på Madsbølls bådbyggeri til Thorupstrand, og de bestillinger, der var på vej, lagt på hylden efter EU's chokudmeldinger om nedskæringen af torskefiskeriet. Han Herredernes sidste havbådebygger blev i stedet vurderingsmand i fiskernes gensidige forsikringsselskab.

Ved udsigten i 2004 til, at også Thorupstrand sang på sidste vers, begyndte en gruppe havboer, et par gårdmænd og en smed på egnen i sidste sekund at redde de sidste af de havbåde, der var bygget på kystens gamle havbådebyggerier fra at blive hugget op. Bygningen af den nye havbåd havde vist, at de gamle gemte på en rig og avanceret bådbyggerkunst, der var ukendt for andre end de gamle havbådebyggere - og afgørende for havbådenes styrke. Jeg bidrog selv med artiklen *Bådbyggeriets værksted* til at gøre dette forhold kendt, og flere fik øjnene op for, at et håndværk, der har været udøvet på denne strand siden Arilds tid, nu var ved at forsvinde for eftertiden. I tusinde år har havboerne årligt selv smurt og fortømmet, fået ombygget og nybygget

Tidligere havde havbådene høj rig og rigelig med sejlføring. Her er en "snare" bygget i Klitmøller med sprydsejl, topsejl, fok, klyver og storklyver. Det er havbåde, der taler til enhver rigtig havsejler. Foto: Kirsten Monrad Hansen.

havbåde til fiskeri, sejlad og skudehandel. Når bådbyggerkunsten hører op, forsvinder havbådene også. Så en forudsætning for at fortsætte kystfiskeriet med egnens uovertrufne, klinkbyggede havbåde var ved at være væk.

Med dannelsen af Kystfiskerlauget blev det imidlertid muligt at tænke en fremtid også for de særlige håndværk, den administrative, økonomiske, juridiske og etnologiske ekspertise, der var nødvendige for at bibeholde og udvikle fiskeriets bagland på egnen. Flere af havbådegruppens medlemmer var også aktive i lauget, og udviklede sammen med laugets puljebestyrerpar i Lildstrand og tidligere fiske-

re i Slettestrand den idé at danne foreningen Han Herred Havbåde for at genetablere de to ophørte landingspladser i Lildstrand og Slettestrand ved i fællesskab at danne en række bådelav, som kunne bruge de gamle havbåde til nye formål fra alle de tre landingspladser. Lildstrand er med sin beliggenhed ud til stenrevet Bragerne egnet til fiskeri og til tursejlad ud til Bulbjerg. Thorupstrand satser på sit højværdifiskeri til eksport og har brug for både reparation og nybygning af havbåde. I Slettestrand ville den gamle fiskeforening overdrage pladsen og dens anlæg til Han Herred Havbådes etablering af et kystkulturcenter, hvor foreningen

Den nye ELBO er Han Herred Havbådebyggeris første nybygning i den gamle redningsstation på Slettestrand. Foto: Kirsten M. Hansen.

kan reparere sine både samt indsamle, udforske og udvikle hele den viden og erfaring, der endnu er til stede på egnen med henblik på at fremtidssikre de tre gamle skudehandler- og kystfiskerlejer som aktive landingspladser.¹¹ Kommunen stillede redningsstationens bådehus på Slettestrand til rådighed for havbådeforeningen, ebh-fonden gik ind som partner, og 1. november 2007 kunne Peter Madsbøll som Han Herred Havbådes erfarne bådebygger gå i gang med at indrette værksted og påbegynde bygningen af den første havbåd efter den ældste af havbådeforeningens skibe. Det er den eneste bevarede, spejlgattede dækshavbåd fra Thy, bygget til fiskeri på Jyske rev med stort sejl og lille motor fra tidligt i 1900'årene. Han Herred Havbåde oplever allerede, at der kommer kyndige folk til havbådebyggeriet fra andre pladser på kysten, der følger den nye båd blive til og godt kunne være interesserede i at få bygget en tilsvarende havbåd til stranden. Hvis flere fonde eller private vil støtte sagen, kan man heller ikke udelukke, at der andre steder igen kan komme til at stå klinkbyggede havbåde på stranden, også hvor der ikke i lang tid har været brugt havbåde fra kysten.

Han Herred Havbåde nåede i løbet af 2007 op på omkring 200 medlemmer. De har dannet et spillav, der dannes flere bådelaug, og foreningen arbejder i øjeblikket med sigte på at opføre et nyt havbådebyggeri ved siden af fiskepakhuset i Slettestrand, der er stort nok til ikke blot havbådeforeningens ældre havbåde og nybygninger, men som også kan tage fiskernes større kystbåde indendørs til reparation og har plads til bygning af store moderne havbåde. I foråret 2008 er det blevet muligt at komme igang med dette projekt, takket være Realdania. Idéen er, at de tre landingspladser tilsammen kan danne grundlag for have et havbådebyggeri på egnen. Den begrundes med, at netop Han Herred i forhold til Vendsyssel og Thy har det naturgeografiske privilegium at ligge ved en nordvendt kyst med mere læ for den fremherskende sydvestenvind og sø end de vestvendte landingspladser. Tanken er, at den beliggenhed, der allerede i normannertiden gav både den gamle udsejling fra Aggersborg gennem slæbestedet Sløjkanal ud i Jammerbugt læ for vestenvinden og de lokale havbønder ideelle landingspladser

Bådebyggeren Peter Madsbøll er vendt tilbage til sit håndværk igen og kan forhåbentlig give det videre til kommende generationer i Han Herred Havbåde.

for deres havskibe, i vor tid kan være med til at give disse landingspladser og deres stadig aktive skibsflåde af havbåde et langt liv og berettigelse i det netop påbegyndte årtusinde. Det er Han Herred Havbådes idé, og det skal blive spændende at se, om den sammen med Kystfiskerlaugets lader sig realisere med den erfaring, viden og vilje, hvormed havboerne nu har taget handsken op for at tage hånd om deres kystkultur.

Han Herred Havbådebyggeri på Slettestrand er et åbent værksted, hvor gæster er velkomne til at følge arbejdet med bådene. Man kan også følge med i Han Herred Havbåde på hjemmesiden www.havbaade.dk.

Epilog

Nede ved Haw i Thorupstrand er børnene sidst på aftenen ved at være færdige med at rense dagens rødspætter, så de kan komme på auktion og nå forbrugerne i de europæiske storbyer næste dag. Sara fik ikke chancen for at komme med på renseholdet lørdag aften, for det var ikke længere havvej. Til gengæld kom hun med på tur til de tre ”festlokaler”, de unge i fiskerlejet har indrettet rundt omkring. Mads har selv det ene af dem. Det er et rum mellem redskabshuset og brændeskuret mod vest. Her er der lys, musikanlæg, behagelig sofaplads, gode drikkevarer, plakater på de rå mure og en dejlig sommerduft af fyrreharpiks fra brændestablen af bjergfyr, der udgør festlokalets nordvæg. Her dropper man gerne ind uanmeldt for at møde de andre, for at snakke, synge og hygge sig. Og efter et par timer fortsætter man til et af de andre steder. Sara var senere med i ”Hulen”, der ligger mellem hestestalden og kostalden på Strandgården og til sidst i ”Perlen”, der ligger i et redskabshus, der hører til et af de gamle fiskerhuse, som en ung fisker lige har købt og er ved at sætte i stand til sig selv - og en kommende kæreste. Senere mødtes de mange unge for at feste igennem i Fjerritslev, hvor man, når vejret tillader det, mødes lørdag nat.

Søndag aften gik turen tilbage til efterskolen i flok og følge fra Thorupstrand og omegn, nu med en af de andre forældre ved rattet. Sara havde på sin første weekend fået blik for, hvorfor havdrengene ikke har noget problem med at skaffe kærester til fiskerlejet. Hver weekend søger de hjem fra nær og fjern for ikke at gå glip af noget; for i deres øjne er det hér, det sker. Hun fik oplevet at møde voksne, der ikke skelner imellem arbejde og fritid og som heller ikke skelner imellem, om det er børn, unge eller voksne, når de spørger interesseret til, hvor man som et nyt ansigt kommer fra, hvad man laver, interesserer sig for og har lyst til. Nu forstår hun - der kommer fra en større by - bedre, at man

kan få lyst til at vende hjem og tage del i det blomstrende ungdomsliv, der folder sig ud i et levende fiskersamfund, selvom det ligger langt ude på kysten, en times kørsel fra nærmeste storby. Og hun forstår lidt bedre, at Karen og hendes mange veninder i nabolaget, som er kommet til udefra, i deres grønne ungdom har fået lyst til at flytte herud, slå sig ned og blive en aktiv del af livet. ”Så det ...”

Noter

1. I juni 2003 nedsatte fødevareminister Mariann Fischer Boel efter aftale med Folketingets Fødevareudvalg (der stod bag vedtagelse af V117 i 2001 om privatisering af det pelagiske fiskeri og fremme af kystfiskeriet) de tre såkaldte ”Temagrupper om udvalgte fiskeripolitiske problemstillinger”, hvis arbejde skulle give nye indspil til og kvalificere ministeriets og Folketingets arbejde med fiskeripolitiske spørgsmål fremover. Jeg blev på baggrund af mine etnologiske analyser af havfiskeriets produktionsmåder og livsformer, publiceret i Højrup: *Dannelsens dialektik*, Kbh. 2002, udpeget medlem af ”Temagruppe II. Fiskerisektorens strukturudvikling og betydning for fiskeriregionerne”. Efterfølgende blev jeg medlem af den af kystfiskerne etablerede ”Arbejdsgruppe for det Kystnære Fiskeri”, AKF, som søgte at skabe tidssvarende vilkår for et avanceret højværdifiskeri til eksport baseret på et bæredygtigt kystfiskeri med skånsomme fangstformer. Da denne indsats interessant nok blev nedkæmpet politisk og intimideret af fiskeripolitiske særinteresser, udgik der et nyt initiativ fra kystfiskerne i Han Herred, der førte til dannelsen af Thorupstrand Kystfiskerlaug og Han Herred Havbåde. Jeg har som etnolog udført feltarbejde og praksisforskning i alle tre forløb og bedriver fortsat aktiv deltagerobservation, i øjeblikket bl.a. som formand for de to sidstnævnte foreninger (der sammen er et eksperimentelt udtryk for brugerdreven innovation, som involverer fiskere, håndværkere, fonde og embedsværk), og oplysningerne i det følgende er alle hentet i det omfattende feltmateriale og arkiv med samtlige dokumenter og al korrespondance fra de tre forløb, samt fra feltforskning på Island og Malta, Spanien og Sverige, der i øjeblikket repræsenterer modsatte varianter af europæisk fiskeripolitik og fiskeriud-

vikling. Se endvidere Højrup: Bådebyggeriets værksted. Kap. 10 i *Dannelsens dialektik*. Kbh. 2002. Højrup og Ryge Petersen: Kulturkamp med møggreb og sydvest. I: Stein Pedersen og Ørskov: *Fra kamp til kultur*. Kbh. 2004. Den sidstnævnte artikel belyser partsfiskeriets måde at fungere på i Han Herred før ”Ny Regulering” og beskriver kystfiskernes argumenter imod den herskende fiskeripolitik. Højrup og Bolving (red.): *Velfærdssamfund - velfærdsstaters forsvarsform?* Kbh. 2007 sætter i kap. 1 den fiskeripolitiske udvikling ind i den større etnologiske, politiske og kulturhistoriske sammenhæng.

2. Med Thorupstrand Fiskeriforenings daværende formand, Niels Jørgen Olsen, som talsmand og Kurt Bertelsen fra organisationen Levende Hav som sekretær blev der dannet en landsomfattende bevægelse af folk fra det kystnære fiskeri, hvis fiskeripolitiske mål var at skabe det, embedsmændene kaldte for et ”kystfiskersegment”, der kunne afgrænses og friholdes fra regeringens mål om privatisering, fusioner og koncentration i fiskerierhvervet. Det viste sig her, at den uerfarne politiske organisationskultur blandt flertallet af disse fiskere gjorde det uhyre svært for dem at fastholde en både konsistent og realiserbar politisk strategi, og den var derfor - trods embedsværkets professionelle indsats - alt for sårbar overfor modtræk fra redernes modsatte interesser i Danmarks Fiskeriforening og regeringspartierne.

3. Det ”interpellative” handler om den måde, hvorpå man får folk til at opfatte sig selv på en bestemt måde, der gør, at de i praksis håndterer deres situation på en (her: for den herskende politiske vilje) hensigtsmæssig vis. Begrebet er omtalt og videreudviklet etnologisk i Højrup: *Dannelsens dialektik*. Kbh. 2002, kap. 5, 11, 17, 18 og 19. Se også Jespersen, Riegels og Sandberg (red.): *Verden over*. Kbh. 2006.

4. Derfor foreslog en kreds omkring Thorupstrand Fiskeriforenings formand også, at man skulle have den nødplan klar at samle kræfter til at købe kvoterettigheder for det tilfældes skyld, at den politiske kamp endte med, at privatiseringen vandt. Var man tidligt nok ude, ville man for måske 90 mio. kr. kunne sikre Thorupstrand frit fiskeri, hvis ikke kvotenedskæringerne fortsatte. Tanken kunne ikke vinde flertal, som situationen var.

5. Dette var formentlig også en medvirkende grund til, at det ikke lykkedes fiskeriforeningens formand i Thorupstrand at få sine medlemmer med til at forberede den nødløsning at købe fartøjer med (historiske) fiskerettigheder op i foreningens regi, inden priserne ville stige, ved at øge den procent, fiskerne betalte i afgift til foreningen til drift og vedligehold af pladsens installationer. Det var både for tidligt (fordi de politiske realiteter endnu kun var (er)kendt (og måske påvirket?) af fiskeriforeningernes ledere), og for sent fordi kvotenedskæringerne allerede ramte fiskernes indtjening så hårdt, at evnen og lysten til at spare op i denne situation var blevet minimal.

6. Denne proces har lært mig, at andelsselskabsformens evne til at potentialisere og realisere en specifik organisatorisk kulturarv i en moderne, juridisk anerkendt selskabsform etnologisk set er en lige så rammende karakteristik af formen som den klassiske, at der med andelstiden blev introduceret noget helt nyt i forhold til de gamle lav. Om de erfaringer, der udgør vor kulturarv fra Vorupør Fiskerikompani, se Højrup: *Lønkapital under folkestyre*. Charlottenlund 1989, kap. 4. A. Hjorth Rasmussen: *Vi er alle mennesker...* Thisted 1987. *De skabte et samfund...* Thisted 2000.

7. Neokulturation er den kulturelle proces, hvori en befolkning under ændrede vilkår tilstræber at gen- eller nydanne sine nødvendige eksistensbetingelser på grundlag af en specifik livsforms kulturarv. Perspektivet for det følgende er derfor at undersøge og beskrive, hvordan partsfiskeriet i Thorupstrands tilfælde formår at erstatte den hidtil statsanerkendte frie og beskyttede fangstret for alle fiskere med en ny organisationsform, der kan skabe fortsatte og fremtidige mulighedsbetingelser for et vedvarende partsfiskeri. Min etnologiske medvirken i Thorupstrand Kystfiskerlaug bidrager til udviklingen af brugbare organisationsformer, der kan opnå statsanerkendelse samtidig med, at partsfiskeriet får fornyede og bæredygtige eksistensvilkår på grundlag af dets særlige organisatoriske kulturarv. Neokulturationsbegrebet er omtalt og anvendt i Højrup: *Det glemte folk*. Hørsholm 1989, p. 216ff, 370ff.

8. Går vi tilbage i tid giver det tilsvarende anledning til den tese, at partsorganiseringen på havbåde og sandskuder

er mindst lige så gammel som den mere centraliserede ledingsordning (der kombinerede lokalt udrustet kystvagt og kongelig ledingsflåde), som kongemagten formentlig fik tvunget igennem (sandsynligvis fra omkring 1170) trods de lokale stormænds bestræbelser på at bevare deres lokale skibsflåder og krigsfolk. Den proces må have en indre sammenhæng med den centraliserede kongemagts udvidede beskyttelse af den mere almene ret til sejlads og fangst for rigets hav(ne)bønder, der ligesom bådebyggerne fortsat var nødvendige til bemanningen og fornyelsen af kongens ledingsflåde.

9. De nærmere organisatoriske detaljer har jeg udeladt, bla. at lauget - fordi enhver kvote skal tilhøre en båd - har stiftet foreningen Han Herred Puljefiskeri som et selskab alene for at få lov til at fiske laugets fisk på medlemmernes egne både. Såvel laugets som medlemmernes både skal således være medlem af puljen. Men også både med kystfiskerstatus

fra andre pladser og havne kan blive medlemmer af puljen, hvor de har mulighed for at bytte eller leje fisk gennem laugets puljebestyrerpar Tove og Ole Eriksen i Lildstrand (kystfiskerlaug@privat.dk). På den måde kan lauget også komme kystfiskere fra andre pladser til gode. Puljens samlede FKA administreres over for Fiskeridirektoratet som én enhed, der dagligt afrapporterer medlemmernes fangster og har ansvar for ikke at overskride sin totale kvote på hver art. Derfor er det tilliden til, at man vil fiske indenfor kystfiskerordningens regler, der er kriteriet for medlemsskab, da overtrædelser kan komme hele medlemskredsen til skade. Tillidsdannelse og udvikling af kollegialitet er derfor et vigtigt arbejde ikke bare i lauget, men også i puljeforeningen. Hvilket kaster erfaringer af sig om det, man aktuelt i den internationale litteratur og debat om forvaltning af *the Commons* kalder for *community* modellerne.

10. Dette er ikke bare kønne ord, men i praksis en barsk

I vinterhalvåret er det mørkt, når bådene går ud og mørkt, når de som her kommer stimende med kurs mod landingspladsen.

realitet, der betyder, at man på den ene side bygger på et selverhvervende partsfiskeri, hvis kultur man efterhånden/ endnu er ene om i Danmark, og som forvaltningen derfor får stadig vanskeligere ved at håndtere uden utallige dispensationer, fordi reglerne udformes til en anden produktionsmåde, med andre problemstillinger og modsatte interesser. På den anden side skærper de unge fiskeres brugerdrevne innovation (når de ”skriver ny historie”) disse vanskeligheder ved hele tiden at overskride de forventninger til erhvervets udøvere, som forvaltningens praksis og regler for nærværende hviler på. Her er samspillet med Fiskeridepartementets udviklingsafdeling afgørende for, at noget sådant kan lade sig gøre. Det viser sig f.eks. i den måde, hvorpå lauget sammen med havbådeforeningen eksperimenterer med at inddrage kulturarv, kulturmiljø og oplevelsesøkonomiske aspekter i deres virksomhed på nye måder, hvilket samtidig er et langsigtet satsningsområde i departementets udviklingsafdeling.

11. Det lykkedes således den nedlagte fiskeriforenings tidligere formand Erik Petersen og de lokale ressourcepersoner Jan Middelboe og Erik Braad at få udredt de juridiske ejendomsforhold og i overensstemmelse med fiskernes ønske at få overdraget landingspladsens matrikel og gamle bygninger til brug i havbådeprojektet, samtidig med at miljømyndighederne gav havbådeforeningen tilladelse til at genaktivere landingspladsen og opføre et nyt havbådebyggeri på Slettestrand.

Summary

The twenty-sixth of October 2005 will be a historic date in Danish fisheries. Until this date, Danish fishing was based on a free right to catch which was protected by the state, but on the latter night, it was decided to base future fishing on private ownership of Denmark’s share of the EU sea’s quotas. Since then, most Danish fishing communities have shrunk to shadows of their former selves. In their place, a smaller and smaller, but financially well-endowed, company-owned fleet of trawlers with employees on fixed wages has taken over the quotas from the independent fishermen’s fleet.

Local forces have, however, set an alternative develop-

ment in motion in the north Jutland fishing hamlet of Thorupstrand, where the independent fishermen have taken matters into their own hands and formed a guild which will ensure the rights to their future catches in place of the state. At the same time, they have formed a sea-going boat association together with tradesmen and other people in the area, making it possible to continue the maintenance and new building of the coast’s unsurpassed lapstrake oak boats.

The privatisation of the sea’s fish resources is a modern example of the *Enclosure of the Commons* which has been hotly debated since Marx described it as the ruling class’s use of state power to deprive another and weaker class of direct producers of the ownership of their own means of production. In fishing today, it is possible to follow the process at close quarters and illuminate the way in which people in various life-modes relate to each other and to the state in all its complexity and fundamental contrast. In the present case, the EU is playing a decisive role via its support schemes, which have created over-investments in fishing vessels and a catching capacity which has finally driven the fish populations down to a size which can no longer sustain the increased fishing.

An important lesson from this process is that share fishing will disappear in step with the deprivation of the general right of the individual fishermen to catch. For the trawler companies to be profitable, it has been necessary to directly deprive the individual fishermen of their catching rights and transfer them as exclusive property to the boat owners. Common values of a magnitude exceeding ten billion Danish kroner were handed over on 1 January 2008 to an exclusive circle of boat owners, leaving several thousand individual fishermen empty-handed. But the fishermen and the skippers of Thorupstrand have denied to let the market undermine the town’s resources, and they have formed a cooperative guild based on the ancient organisational principles of the share fishermen with a new item - the major buying up of quota rights. The fishermen share these rights as members of the guild, where each member has a vote. But no private person can take the quotas’ growth in value (exchange value) out of the guild. Payment is made for

METTE JUUL er nået over inderste revle og ind i den dybe ”kiel” langs land, hvor der en dag som denne løber en rivende strøm fra vest ned mod høfden i øst. Foto: Jan Olsen.

use of the individual’s share of the year’s quota held by the guild, but the quota itself is the guild’s property. The values thus remain the guild’s, and they are therefore available for the young people of today who want to start up as fishermen and for the future generations which will carry on fishing from the town.

The article describes the considerations underlying the guild’s organisation and the consequences this has had for Thorupstrand. This coastal landing place is, for example, the only fishing town in Denmark to have increased its number of boats and fishermen after the political enclosure decision was taken. Before the guild was formed, the Thorupstrand fishermen took the initiative in a nationwide resistance movement among the coastal fishermen. This popular movement was supported by the entire political opposition in the Danish parliament in demanding exemption from the privatisation of Denmark’s fishing quotas for the coastal high value fishery. When the fight to protect the share fishermen’s right to catch was lost at the political level, the fishermen of Thorupstrand went to war and formed their own guild, and received solid support from the area’s two banks which

lent them over 30 million kroner to buy up quotas so that the area could keep its fishing business. The guild has since repeatedly increased its borrowing and is still buying more quota shares. Six young fishermen joined the guild in January 2008, and the guild is still undergoing further economic consolidation with the ongoing price increases for quotas - a price increase which, on the other hand, makes it impossible for young people to become established as fishermen without immediately incurring a hopeless debt. Their only alternative is to become employees in the groups which are speculating in major buy-ups of quotas and establishment of the few companies which will own whatever is left of the fishing fleet. This competition between two new modes of production in Danish fishing is helping to increase the two parties’ awareness of and pride in their own life-modes and its contrast with the other side’s.

To ensure the trades necessary for the coastal fishery, the fishermen, together with the area’s tradesmen and others at the landing places, have formed the association Han Herred Havbåde (Han Herred Sea Boats). Together with Thorupstrand, the boat association was started by people in the former coastal landing place Lildstrand to the west and the former Slettestrand landing place to the east. Like a cloverleaf, the three fishing communities have joined forces to save their old boats from the scrap heap, restore them and build new ones so that there will still be active fleets at all three places. This partnership has formed a basis on which the association has started a boatbuilding workshop at Slettestrand and is now gathering strength and money to erect a modern boatbuilder’s yard where the area’s last boatbuilder can teach his trade to a new generation and build new vessels for both the coastal fishermen and for others who would like to sail in the coast’s lapstrake boats. The workshop is open to guests, and everybody is welcome to visit the boatbuilder’s yard and follow construction of the types of boats which have been created and maintained for over a thousand years on the north coast of Jutland. In future, Han Herred Havbådes website, www.havbaade.dk, will also carry texts in English to enable a wider audience to follow the association’s activities.

